

Péter húsvéti liturgiája

Aki Rómában, a Szent Péter bazilikában vesz részt a húsvétvasárnapi pápai szentmisén, különös nyitó szertartással találkozik. Még II. János Pál szolgálata alatt, a 2000. év jubileuma kapcsán alakult ki a húsvétvasárnapi pápai szentmisének egy jellegzetes, csak Rómában, csak Péter utódja által gyakorolt érdekessége, amelyet utódja is átvett, és úgy tűnik, továbbra is része marad a latin római liturgia színes gazdagságának.¹ Ez a liturgia egy Krisztus-ikonhoz kötődik. „Az egyház szemlélődése Krisztus arcáról nem állhat meg a Keresztrefeszített képénél, ő a Feltámadott! Immár a feltámadt Krisztusra szegezi tekintetét az egyház. Péter nyomdokába szegődve teszi ezt, aki könnyekre fakadt tagadása után és újra kezdte útját... Kétezer évvel ezen események után az egyház úgy éli újra őket, mintha ma történtek volna. Krisztus arcán Ő, a Jegyes, saját kincsét, örömét szemléli.”²

Az Üdvözítő Krisztus „Acheropíta” ikonja

A húsvétvasárnapi liturgia középpontjában, akárcsak a középkorban, Krisztus ikonja áll, annak a „szentségi jelenléte”, aki az Atya Igéje, akit a Szentlélek kent fel, Szűz Mária Fia, a Keresztrefeszített és a Föltámadott. Az *Acheropíta* (nem emberkézzel készített) keleti kegyképről, amelyet a Lateráni bazilika Szent Lőrinc oratóriumában őriztek (6–7. századból való, több mint valószínű, hogy a képrombolás idején került ide). Ma a Szentlépcsőkápolnában őrzik. Már III. István pápa *Liber Pontificalis*ában (8. század) találunk róla említést. A szent kereszt ereklyét és ezt az ikont úgy tekintették, mint a legbecsesebb római emlékeket, mint a jeruzsálemi templom közepét, a Szentek Szentjét. A trónon ülő Üdvözítőt ábrázolja, vászonra festve és egy fatáblára erősítve. Körülbelül 1,52 x 0,7 méter nagyságú. A képet sokszor restaurálták, legutoljára 1995–96-ban. Csak az Úr arca látható rajta, amelyet egy selyemkendőre festettek és az eredetire ráillesztettek. Az ikon többi részét vékony ezüst lemez fedi.³

2007-ben az eredeti középkori ikonnak megfelelő másolatot készítettek a húsvéti pápai liturgia számára. A képet két oldalajtócska kinyitásával lehet megtekinteni.⁴ Az ikon fölött és alatt görögül a föltámadás péteri tanúságtétele olvasható: „Jézus Krisztus föltámadása erejéből az Isten jobbján áll” (1Pt 3,21d–22a). A két ajtón négy kis kép látható, római aranyműves munkája,⁵ kinyitva a föltámadás egy páli verses szövegét jelenítik meg az ikon jobb és bal oldalán: 1. „Krisztus meghalt... az Írások szerint; 2. eltemették, és harmadnapon feltámadt; 3. megjelent Kéfásnak; 4. majd a Tizenkettőnek; 5. azután megjelent több mint ötszáz testvérnek; 6. megjelent Jakabnak; 7. majd valamennyi apostolnak; 8. mindnyájuk után megjelent nekem is” (1Kor 15,3–8). A két „római” apostol *kérügmája* csodálatos fénybe állítja Húsvét misztagógiáját mind a péteri középponti ikon, mind pedig a páli oldalképek segítségével. Az új – a liturgia használatára szánt ikont – nem egy féltve őrzött bútordarabnak szánták, hanem a hívek tiszteletére kihelyezett kegyképnek. Az új *Acheropíta* nem az ábrázolás minősége miatt, hanem mindenekelőtt az igazság és a szépség lelki esztétikája miatt

¹ *Domenica di Pasqua* (libretto). Messa del giorno celebrata dal Santo Padre Benedetto XVI., Piazza San Pietro, 8 Aprile 2007. Lásd még *Intervista con Mons. Crispino Valenziano* (a cura di F. Mastrofini). In: Pontificium Consilium de Communicationibus Socialibus 2006-os húsvéti előkészítő anyagában.

² II. János Pál apostoli levele: *Az új évezred kezdetén*, 28.

³ Vö. *Christusbilder*, in LThK 2, Herder, Freiburg, 1986, (Sonderausgabe) 1175–1177.

⁴ Készítője egy georgiai ikonfestő, *Amiran Goglidze*, aki a föltámadt jó pásztort, a megdicsőült Krisztust, a pantokrátort, a főpapot és a prófétát jeleníti meg. Ékköves kereszt van a koronáján, jobb vállán stóla, jobb kezével áldást oszt, míg a bal kezében az evangéliumos könyvet tartja (vö. libretto, 4).

⁵ *Claudio Franchi* (Associazione Romana Orafi).

beszédes ikon. Liturgikus használata során ragyogtatja fel a húsvéti misztérium nemes egyszerűségét, szépségét.⁶ Az egykori keleti ikon így vált Péter és Pál közös tanúságtétele nyomán a latin egyház megbecsült kincsévé is.⁷

Korábbi és mai rítus

Néhány közvetlenül az első évezred fordulója környékén összeállított liturgikus mű tanúsítja a pápai liturgia meglétét, hagyományát.⁸ Húsvét hajnalán Róma püspöke főpapi öltözékben belépett a lateráni *Sancta Sanctorumba*, térdet hajtva és háromszor megcsókolva az ikont, kinyitotta a kis ezüst ablakait, amelyek elzárták, és fennhangon énekelt: „Surrexit Dominus de sepulcro, alleluia”, a nép pedig válaszolta: „Qui pro nobis pependit in ligno, alleluia.”⁹ Az oltárra helyezték a kereszt (ereklyét) is, Nagypéntekről, amelyet a pápa szintén tiszteletadásban részesített. A pápa után mindnyájan az ikonhoz járultak és békecsókot váltottak Péter utódjával, aki ezt mondta: „Surrexit Dominus vere”, mire válaszolták: „Et apparuit Simoni.”¹⁰ Közben a szkóla antifonákat énekelt. Ezután körmenetbe rendeződtek és a via Merulanán elindultak a Santa Maria Maggiore bazilika felé, ahol a *stáció*s istentiszteletet tartották. Eközben egy jegyző tájékoztatta a pápát az újonnan megkereszteltekről, akik Húsvét éjjelén nyerték el a beavató szentségeket az örök városban. A pápa avignoni fogsága idején ez a rítus kiveszett (1574-től már nincs nyoma). Amikor székvárosába visszatért, már a stációt a Szent Péter bazilikában ünnepelték.

A 2000-ben tartott nagy jubileum évétől kezdve újra helye van a *Resurrexit* régi rítusának. A húsvéti nagymisében a pápa liturgikus köszöntése után két diakónus kinyitja az üdvözítő Krisztus ikonjának ablakait, és a pápa, valamint az ünneplő nép elé tárja. A diakónus a nép felé fordulva ünnepélyesen éneklí a húsvéti üzenetet: „Surrexit Dominus de sepulcro, qui pro nobis pependit in in ligno.” Az ünneplő közösség pedig hatalmas *Alleluja*-énekléssel válaszol. Majd a diakónus a pápa felé fordulva folytatja: „Surrexit Dominus vere et apparuit Simoni.” A nép ismételt *Alleluja*-éneke alatt a pápa tiszteletét fejezi ki az ikon előtt, majd néhány szóval bevezeti a húsvéti szentmisét.¹¹

Ez a római rítus emlékeztet minket a Magyarországon is a II. Vatikáni zsinat idejéig a húsvéti vigíliától különvált úgynevezett *Feltámadás* szertartására, amelyet jobbára Nagyszombat délutánján végeztek, és a hívek nagyszámban vettek részt rajta, ezt követte a feltámadási körmenet.¹² Itt azonban egész más a hatása, valóban méltósággal és szervesen illeszkedik Péter utódjának húsvéti liturgiájába, egyáltalán nem a húsvéti vigília szertartásainak egyfajta pótlása.

Péter a feltámadás első tanúja

⁶ Lásd libretto, 4–5.

⁷ A kép hátoldalára a következő latin nyelvű feliratot helyezték: „Domini nostri Iesu Christi e mortuis resuscitati iconam ad Dei dexteram sedentis quam Georgiae artifex Amiran Goglidze pinxit in theca a Claudio Franchi consociationis aurificum Romanae sodale concinnata est Sancta Ecclesia Romana venerata custodiens atque intemerate tradens resurrectionis kerygma ab apostolis principibus praedicatum anno pontificatus altero Benedicti XVI Paschalibus in sollempnibus VIII die Aprilis MMVII. Petro Marini Magistro, Crispino Valenziano Consiliario pilar et Iacobo Davila offerentibus.”

⁸ *Liber Politicus* (Ordo Romanus XI) és *Liber Censuum Romanae Ecclesiae* (Ordo Romanus XII).

⁹ „Feltámadt az Úr a sírből, alleluja. – Ki értünk a fán függött, alleluja.”

¹⁰ „Valóban feltámadt az Úr. – És megjelent Simonnak.”

¹¹ Lásd libretto, 6–7.

¹² *Ordo processionis in sacratissima nocte resurrectionis Christi*. In: *Collectio Rituum*. Budapest, 1961, 245–250. Vö. Rupert Berger: *Lelkipásztori liturgikus lexikon*. Vigilia, Budapest, 2008, 174. 176., valamint 181.

Ez a régi római szertartás nyilvánvaló szentírási alapokon nyugszik. A Lukács evangélium leírása szerint „Péter útra kelt, és a sírhoz futott” (24,12). De ugyanerről tudósít a János evangélium is: „Péter és a másik tanítvány elindultak, és a sírhoz mentek... odaért Simon Péter... bement a sírba... Akkor bement a másik tanítvány is, aki először érkezett a sírhoz; látta és hitt...” (20,3.8). Kétségtelenül a feltámadt Krisztus megjelenése Péternek és a többi szemtanúnak az Úr tanítványai húsvéti hitének teológiai alapja. A liturgia ezt fejezi ki a képek és a gesztusok nyelvén. Róma püspöke, Péter utódja a húsvétvasárnapi szentmise kezdetén rátekint a Krisztus-ikonra, majd elhangzik a húsvéti ének üzenete. A liturgia nyelvén (a mindenkori) Péter így válik az egész egyház számára a feltámadt Krisztus és az ő Evangéliuma első tanújává, hirdetőjévé.

A zsinat utáni liturgikus reform szellemében egy antik rítus, egy kép, a hozzá fűződő tisztelet és a nép akklamációja, örömteli éneke kapcsolódnak egybe, és jellegzetes egyediséget adnak a húsvétvasárnapi ünnepi szentmise bevezető rítusának, ami a misekönyv Kezdőénekében csupán ennyi: „Feltámadtam, és veled vagyok! Kezedet rajtam nyugtatod: csodálatos a te tudásod, alleluja!” (Zsolt 183,18.5–6), vagy: „Valóban feltámadt az Úr, alleluja. Övé a dicsőség és a hatalom örökkön-örökké!” (Lk 24,34; vö. Jel 1,6)¹³

---

¹³ Lásd libretto, 7. Misekönyv: Húsvétvasárnap (Introitus).